УДК 343.352:35.078:364.662

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ НАДХОДЖЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Д. Величко, група ПА-25Мз
О. Сторожук, кандидат економічних наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет

Після початку повномасштабної війни росії проти України гуманітарна допомога стала невід'ємною складовою виживання військових, цивільного населення та внутрішньо переміщених осіб. Її обсяги та значення безпрецедентно зросли, що створило нові управлінські та правові ризики. Швидка перебудова механізмів забезпечення допомогою, залучення численних суб'єктів (волонтерів, громадських організацій, міжнародних партнерів) призвели до складності процедур і підвищили ймовірність корупційних практик.

Вивчення проблеми корупційних ризиків у гуманітарній сфері знаходять відгук у працях багатьох науковців. Так, Галій В. робить акцент на економічному аналізі ризиків та практичних способах їх мінімізації [1]. Гротовицька У. зосереджується на стратегічному аналізі на місцевому рівні, розглядаючи управлінські та організаційні аспекти корупційних ризиків [2]. Малетова О. підходить до розгляду зазначеної проблематики з позицій кримінології, досліджуючи особливості корупції в умовах збройного конфлікту [4]. Нестеренко К. та Булгакова О. аналізують процедурні ризики отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, підкреслюючи правові аспекти та регуляторні прогалини [5].

Попри значну кількість досліджень, присвячених вивченню проблематики корупційних ризиків у сфері надходження гуманітарної допомоги, бракує системного підходу в межах єдиного методологічного підходу. Відсутність комплексності не дає уявлення про повну картину проблеми, тому тема даної роботи є актуальною.

Теоретичне осмислення корупційних ризиків дозволяє класифікувати їх за джерелами та рівнями виникнення, визначити інституційні та процедурні прогалини та виробити науково обґрунтовані стратегії мінімізації. Україна отримує значну частину допомоги від міжнародних партнерів, тому прозорість і підзвітність у цій сфері є умовою збереження довіри та подальшої підтримки. Таким чином, дослідження корупційних ризиків у сфері гуманітарної допомоги має високу наукову та практичну значущість. Воно сприяє формуванню ефективних механізмів управління, забезпечує соціальну справедливість і зміцнює міжнародний імідж України як держави, що прагне до прозорості й доброчесності навіть у кризових умовах.

Аналіз вітчизняного досвіду показує, що розкрадання та привласнення гуманітарних ресурсів постає як один із найбільш критичних ризиків, при цьому на сьогодні уже документально зафіксовано сотні кримінальних проваджень, що свідчить про системність проблеми [3; 4]. Корупційний ризик має багатоаспектний характер, оскільки він реалізується як через фізичне вилучення товарів на етапі зберігання та сортування, так і через фіктивне документування (вигадані отримувачі, недостовірні списки видачі). Відсутність чітких правил і локальних порядків для органів місцевого самоврядування створює умови для зловживань. Корупція у сфері гуманітарної допомоги безпосередньо позбавляє найбільш уразливі групи життєво необхідних ресурсів, що підсилює кризові явища у суспільстві. Прозорість у цій сфері є ключовою для збереження довіри донорів та міжнародних партнерів.

Теоретичний аналіз дозволяє систематизувати джерела ризику (відсутність контролю, слабка регламентація, низька компетентність персоналу), класифікувати способи реалізації корупційних схем (привласнення, продаж, фіктивне списання) та визначити рівні відповідальності (законодавчий, місцевий, громадський, міжнародний). Такий підхід є

важливим для практичного вироблення антикорупційних стратегій, що забезпечують ефективність і доброчесність системи гуманітарної допомоги.

У таблиці 1 наведена класифікація джерел корупційних ризиків і рівнів відповідальності у сфері надходження гуманітарної допомоги.

Таблиця 1 – Ризики зловживань у сфері гуманітарної допомоги та рівні їх запобігання

Джерело ризику	Спосіб реалізації	Законодавчий рівень	Місцевий рівень (ОМС)	Громадський рівень	Міжнародний рівень
Відсутність контролю за зберіганням і сортуванням	Приховане вилучення товарів, зменшення палет, «загублені» вантажі	Вимоги ЗУ «Про гуманітарну допомогу» щодо обліку та звітності	Встановлення камер, фотофіксація палет, розподіл ролей	Моніторинг складів, запити на публікацію даних	Рекомендації донорів щодо прозорості та аудиту
Недостатня регламентація процедур	Фіктивні документи, вигадані отримувачі	Уніфікація форм звітності, накази Мінсоцполітики	Розроблення локальних порядків, затвердження внутрішніх регламентів	Громадські слухання, контроль за звітами	Інформаційні кампанії міжнародних програм («U-LEAD»)
Зловживання службовим становищем	Відвантаження на приватні склади, тривале зберігання для списання	Визначення повноважень ОМС у законодавстві	Публікація даних про надходження та розподіл	Виявлення фактів зловживань, звернення до ЗМІ	Міжнародний моніторинг (Aidmonitor, інші платформи)
Низька компетентність персоналу	Неправильне документування процесів	Роз’яснення та інструкції від центральних органів	Навчання працівників, створення груп консультантів	Участь громадських організацій у навчанні	Тренінги та методичні матеріали від міжнародних партнерів
Відсутність прозорої системи обліку	Неможливість відстежити рух ресурсів	Запровадження електронних систем звітності	Використання локальних баз даних ОВА	Перевірка відкритих даних	Інтеграція у глобальні системи

Джерело: складено авторами за [2; 4; 5]

Така таблиця дозволяє побачити, що корупційні ризики у сфері гуманітарної допомоги мають багаторівневу природу, а їх мінімізація можлива лише через об’єднання зусиль законодавчих, місцевих, громадських та міжнародних механізмів.

Список літератури

1. Галій, В. (2024). Оцінка ризиків (корупційних) у сфері надходження гуманітарної допомоги та способи їх мінімізації. Економіка та суспільство, (67). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-86

2. Гротовицька Уляна. Стратегічний аналіз корупційних ризиків у процесі управління гуманітарною допомогою на місцевому рівні. Аналітичний звіт. 2023. https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/a12329f50776dcacd23f3880b26c0792.pdf

3. Каталог корупційних ризиків. Вебсайт НАЗК. URL: https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/catalog/ (дата звернення: 16.04.2026).

4. Корупція в період збройного конфлікту: кримінологічний аналіз викликів, інституцій та стратегій запобігання : монографія / О. С. Малетова. – Суми : Сумський державний університет, 2026. – 150 с. https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a1dee48d-673b-4b80-93ed-dd4a12582a9a/content

5. Нестеренко К.О., Булгакова О.В. Корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. С. 347-350. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.64